

Edward Wiszowaty

Pastoralny wymiar kanonicznych wizytacji parafii na przykładzie Archidiecezji Warmińskiej

---

Studia Elbląskie 13, 185-198

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PASTORALNY WYMIAR KANONICZNYCH WIZYTACJI PARAFII NA PRZYKŁADZIE ARCHIDIECEZJI WARMIŃSKIEJ

Słowa kluczowe: biskup, diecezja, parafia, wizytacja kanoniczna

Keywords: bishop, diocese, parish, canonical visitation

Schlüsselworte: Bischof, Bistum, Pfarrei, kanonische Visitation

Kodeks Prawa Kanonicznego stanowi: „Biskup obowiązany jest wizytować diecezję każdego roku, albo w całości, albo częściowo, tak jednak, by przynajmniej raz na pięć lat zwizytował całą diecezję. Obowiązek ten ma wypełniać osobiście, a w wypadku uzasadnionej przeszkody, przez biskupa koadiutora lub pomocniczego, albo przez wikariusza generalnego lub biskupiego albo przez innego prezbitera”¹. Poprzez ten zapis prawodawca kościelny realizuje odnośne postanowienia „Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele” Soboru Watykańskiego II, podkreślając jednocześnie, że jest to doniosły obowiązek każdego biskupa diecezjalnego, który „jest posłany w imię Chrystusa, aby troszczyć się o powierzoną mu część Ludu Bożego”². Wizytacja kanoniczna parafii stanowi zatem jedną z form realizacji urzędu biskupiego. W artykule niniejszym chcemy zwrócić uwagę przede wszystkim na pastoralny wymiar tego aspektu władzy biskupiej, dla ilustracji przedstawiając sposób realizacji wizytacji kanonicznych w Archidiecezji Warmińskiej. W tym celu najpierw przedstawimy podstawy biblijno-teologiczne tej formy biskupiej posługi oraz jej rys historyczny. Na tym tle ukażemy, jakie znaczenie dla realizacji tego *munus episcopale* miało przypomnienie Soboru Watykańskiego II, że urząd biskupi jest pasterzowaniem i polega na sprawowaniu rządów duchowych. W ostatniej części artykułu wskażemy, w jakiej mierze ukazany wyżej pastoralny wymiar posłannictwa biskupa diecezjalnego określa praktykę wizytacji kanonicznych w Archidiecezji Warmińskiej.

---

* Edward Wiszowaty, ks. dr hab., prof. UWM i WSPol. Kierownik Katedry Teologii Dogmatycznej i Fundamentalnej Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

¹ Kan. 396 § 1.

² Posynodalna adhortacja apostolska „Pastores gregis” Ojca Świętego Jana Pawła II *O Biskupie Słudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla Nadziei Świata*, Watykan 2003, nr 43.

PODSTAWY BIBLIJNO-TEOLOGICZNE I RYS HISTORYCZNY

Wizyta pasterska biskupa jest jedną z najstarszych instytucji, sięgającą czasów apostołskich, poprzez którą pasterz diecezji utrzymuje bezpośredni kontakt zarówno z duchowieństwem, jak i innymi członkami Ludu Bożego³. Poszukując podstaw biblijno-teologicznych tej formy realizacji posługi biskupiej, należy przede wszystkim zwrócić uwagę, że zarówno Stary, jak i Nowy Testament, zadanie kierowania jakąkolwiek społecznością przedstawiają przy pomocy obrazu pasterza, któremu powierzona jest trzoda⁴. W obrazie tym zawiera się ideał, który powinien wcielać w życie każdy, komu została powierzona określona forma zwierzchności (również świecki monarcha). Pasterz zatem ma prowadzić trzodę na zielone pastwiska, to znaczy troszczyć się, aby jej dobrze się powodziło⁵. Laska pasterska w jego rękach, której symbolem jest dzisiaj biskupi pastorał, stanowiła narzędzie, przy pomocy którego miał bronić trzodę przed wrogami. Obraz ten jednoznacznie wskazuje, że funkcja pasterza ma charakter służebny, trzeba wręcz powiedzieć, że jest służbą dla trzody⁶. Budzącym gniew Boży nadużyciem ze strony ustanowionych przez Boga pasterzy Izraela było wykorzystywanie ich urzędu dla własnej korzyści, co zdecydowanie piętnuje prorok Ezechiel: „Tak mówi Pan Bóg: Biada pasterzom Izraela, którzy sami siebie pasą! Czyż pasterze nie powinni paść owiec? Nakarmiliście się mlekiem, odzialiście się wełną, zabiliście tłuste zwierzęta, jednakże owiec nie paśliście. Słabej nie wzmacnialiście, o zdrowie chorej nie dbaliście, skaleczonej nie opatrywaliście, zabłąkanej nie sprowadziliście z powrotem, zagubionej nie odszukiwaliście, a z przemocą i okrucieństwem obchodziliście się z nimi. Rozproszyły się [owce moje], bo nie miały pasterza i stały się żerem wszelkiego dzikiego zwierza. (...) dlatego wy, pasterze, słuchajcie słowa Pańskiego. Tak mówi Pan Bóg: Oto jestem przeciw pasterzom. Z ich ręki zażadam moich owiec, położę kres ich pasterzowaniu...” (Ez 34,2b–10a)⁷.

³ Por. J. K r u k o w s k i, *Hierarchiczny ustrój Kościoła*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, red. J. Krukowski, wyd. Pallottinum, Poznań 2005, s. 257.

⁴ Obraz pasterza korzeniami tkwi głęboko w cywilizacji pasterskiej. Zwraca się uwagę, że określenie „pasterz” należy do najczęstszych starożytnych tytułów królewskich. Również mitologia grecka wskazuje na istotny związek, jaki zachodzi między pasterzem i królem. Toteż z pewnością nie jest dziełem przypadku, że Dawid został powołany do godności królewskiej wprost od trzody (2 Sam 7,8). Por. M. L u r k e r, *Słownik obrazów i symboli religijnych*, tłum. K. Romaniuk, wyd. Pallottinum, Poznań 1989, s. 169.

⁵ Również we współczesnej literaturze o zarządzaniu zwraca się uwagę, że zadaniem kierującego jest utrzymanie żywotności kierowanej organizacji. Wydaje się to bliskie biblijnemu obrazowi pasterza. Funkcja kierowania, w odróżnieniu od funkcji menagera, zakłada twórcze zaangażowanie w realizację celów organizacji (przedsiębiorstwa, grupy, społeczności), poszukiwanie nowych dróg i rozwiązań. Funkcja menagera jest natomiast zarządzaniem, administrowaniem zastanym stanem rzeczy w uprzednio ustalony sposób. Szerzej na ten temat zob. np. w: O. N e u b e r g e r, *Führen und geführt werden*, Stuttgart 1990³.

⁶ P.M. Z u l e h n e r, *Pastoraltheologie*, Bd. 2: *Gemeindepastoral. Orte christlicher Praxis*, Patmos Verlag, Düsseldorf 1995³, s. 179.

⁷ Zob. w tym kontekście: R. K r a w c z y k, *Pasterz czasów mesjańskich* (Ez 34,23–24), „Warszawskie Studia Teologiczne” 2010, nr 1, s. 25–30.

Wzorem pasterza jest sam Bóg, czemu daje wyraz autor Psalmu 23(22): „Pan jest moim pasterzem, nie brak mi niczego. Pozwala mi leżeć na zielonych pastwiskach. Prowadzi mnie nad wody, gdzie mogę odpocząć: orzeźwia moją duszę. Wiedzie mnie po właściwych ścieżkach przez wzgląd na swoje imię. Chociażbym chodził ciemną doliną, zła się nie ulęknę, bo Ty jesteś ze mną. Twój kij i Twoja laska są tym, co mnie pociesza. Stół dla mnie zastawiasz wobec mych przeciwników; namaszczasz mi głowę olejkami; mój kielich jest przeobfity. Tak. Dobroć i łaska pójda w ślad za mną przez wszystkie dni mego życia i zamieszkać w domu Pańskim po najdłuższe czasy”. Chociaż Jahwe prawie nigdy nie jest wprost nazywany pasterzem, gdy wyprowadza swój lud z niewoli egipskiej i prowadzi go przez pustynię do Ziemi Obiecanej, objawia się jako ten, który prowadzi wybrany naród niczym pasterz trzodę. Tytuł pasterza w Biblii wydaje się jednak zarezerwowany dla Tego, który ma przyjść (czyli mesjasza), a w świetle proroctwa Izajasza (por. Iz 40,11) czasy mesjańskie rozpoczyna się dopiero wtedy, gdy sam Bóg, jako jedyny pasterz, zacznie paść całą swoją trzodę⁸.

W świadomości Kościoła od początku żywe było przekonanie, że tę pasterską funkcję Boga w stosunku do swego ludu wypełnia Jezus Chrystus, że to On jest tym wyczekiwany pasterzem. On sam zresztą nazywa siebie „dobrym pasterzem”, i to nie tylko dlatego, że szuka owiec, które zagubiły się, lecz przede wszystkim dlatego, że „daje życie swoje za owce” (J 10,11). W obrazie „bramy owiec” (J 10,1 n.) ukazuje siebie jako jedynego pośrednika, który wyłącznie może przekazywać innym władzę pasterzowania (por. J 21,15n.)⁹. Po swoim zmartwychwstaniu Jezus przekazał tę władzę uczniom, dając do zrozumienia, że fundament ich pasterskiej troski stanowi nowy sposób istnienia wyrażający się we wzajemnej miłości pasterza i owiec, która ma swoje źródło w miłości łączącej Ojca i Syna. Dlatego *Pierwszy List św. Piotra Apostoła* zawiera wezwanie skierowane do przełożonych gmin, aby paśli stado Boże „...nie pod przymusem, ale z własnej woli, jak Bóg chce; nie ze względu na niegodziwe zyski, ale z oddaniem; i nie jak ci, którzy ciemieją gminy, ale jako żywe przykłady dla stada” (5,2–3).

Najbardziej wymownym biblijnym obrazem, wyrażającym istotę pasterzowania w kościelnej wspólnocie, jest obraz umycia nóg (J 13) przywoływany rokrocznie w liturgii wielkoczwartkowej. Komentując tę scenę w kontekście stylu kierowania w Kościele, P. Zulehner nieco sarkastycznie zauważa, że chodzi o to, by myć nogi, a nie głowy¹⁰. Największe jednak wyzwanie dla kierujących wspólnotami Kościoła Chrystusowego stanowi przedpawłowy hymn chrystologiczny zawarty w *Liście do Filipian* (2,6–11). Pierwsza jego część, kończąca się wierszem 8., mówi o uniżeniu Jezusa Chrystusa, przygotowując w ten sposób temat części drugiej – wywyższenie. Chrystus przed wcieleniem posiadał taki sam sposób istnienia, jak Bóg (jako druga

⁸ Por. L. S t a c h o w i a k, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Księga Izajasza. Tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Wyd. KUL. Lublin 1991, s. 179. W tym kontekście zob. także: B. M a r c o n i n i, *Księga Izajasza*, tłum. J. Dembska, Wyd. „M”, Kraków 2000, s. 218–225.

⁹ Por. *Pasterz i trzoda*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Leon-Dufour, tłum. K. Romaniuk, wyd. Pallottinum, Poznań 1973, s. 651–655.

¹⁰ P. M. Z u l e h n e r, *Pastoraltheologie*, Bd. 2, s. 181.

osoba trójcy świętej). Zrezygnował jednak z tej godności i dobrowolnie przyjął postać sługi (motyw kenotyczny), nie przestając jednakże być tym, kim od początku był. Tą drogą wyniszczenia poszedł aż do końca, to znaczy aż do śmierci. Św. Paweł, chcąc wyrazić zbawcze znaczenie tej śmierci, dodaje: „i to śmierci krzyżowej” (Flp 2,8b). Dzięki temu unizeniu Jezus otrzymuje imię „Pan” (*Kyrios*), które dotąd przysługiwało wyłącznie Jahwe. Ziemijski Jezus, wywyższony w ten sposób przez Boga, od tego momentu jest panem wszechświata (*pantokrator*), którego należy adorować¹¹. Interesującą interpretację tego hymnu proponuje cytowany już P. Zulehner, zastępując wyrażenie „sługa”, rzeczownikiem w tym wypadku równie uzasadnionym, jakim jest „galernik”¹². Zadaniem przykutych do wiosel galerników było wprawienie okrętu w ruch i utrzymywanie go w biegu. Również Kościół Chrystusowy jest porównywany do okrętu. Jego zwierzchnicy zostali ustanowieni w tym celu, aby ta łódź Kościoła mogła kontynuować swój bieg aż do osiągnięcia ostatecznego celu. Niezbędną do tego przesłanką jest jednak gotowość owych zwierzchników do samowyrzeczenia, do kenozoy¹³. Najgłębszy sens pasterskiej posługi wyraża się zatem w gotowości pasterza, by poświęcić siebie dla dobra wspólnoty. Postawę tę, która „jest przede wszystkim darem z siebie, całkowitym darem z siebie dla Kościoła, na obraz daru Chrystusa i we współdziałaniu w nim”, Jan Paweł II nazwał „miłością pasterską” i stwierdził, że powinna ona stanowić główny wyznacznik posługi kapłańskiej¹⁴.

W przedstawionym wyżej kontekście wizytacja kanoniczna parafii ukazuje się jako wydarzenie o charakterze apostołskim, nie tylko bowiem nawiązuje do odwiedzin pierwszych gmin chrześcijańskich przez apostołów, zwłaszcza przez św. Pawła¹⁵, ale jawi się jako znak pasterskiej troski o powierzona wspólnotę Ludu Bożego. Z uwagi na wielkie pastoralne znaczenie wizytacji, już w IV wieku synody nakazywały, aby biskupi w czasie jej trwania nauczali, udzielali sakramentów, badali obyczaje wiernych i duchowieństwa, zwalczali pozostałości pogaństwa, kontrolowali zarządzanie mieniem kościelnym, sprawowali sądy i nakładali kary¹⁶. Jakkolwiek urząd biskupi nakładał na każdego ordynariusza diecezji obowiązek i prawo wi-

¹¹ Por. J. G n i l k a, *Der Philipperbrief*, w: *Herder Theologischer Kommentar zum Neuen Testament*, Freiburg – Basel – Wien 1968, s. 112–131; t e n z e, *Der Brief an die Philipper. Geistliche Schriftlesung. Erläuterungen zum Neuen Testament für die Geistliche Lesung*, Leipzig 1968, s. 40–47; H. L a n g k a m m e r, *Hymny chrystologiczne Nowego Testamentu. Najstarszy obraz Chrystusa*, Katowice 1976, s. 89–100.

¹² Galernicy byli niewolnikami, więźniami lub jeńcami wojennymi ciężko pracującymi jako wioślarze, zazwyczaj przykuwanymi do wiosel. We Francji i Turcji wykorzystywani byli jeszcze w XIX w. Por. M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1 (A–K), s. 626.

¹³ P. M. Z u l e h n e r, *Pastoraltheologie*, jw.

¹⁴ Posynodalna adhortacja apostołska *Pastores dabo vobis. Do biskupów, do duchowieństwa i wiernych o formacji kapłańskiej we współczesnym świecie*, Rzym 1982, nr 23.

¹⁵ Podczas drugiej podróży misyjnej (lata 50–52) św. Paweł odwiedza gminy, w których działał wraz z Barnabą w czasie pierwszej podróży. Trzecia podróż misyjna (lata 53–58), to po pobycie w Antiochii odwiedzin gmin w Galacji, Frygii, Efezie, a później również w Koryncie. Por. W. R a k o c y, *Paweł Apostoł. Chronologia życia i pism*, wyd. Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2003, s. 15–24.

¹⁶ Por. W. W ó j c i k, *Biskup. Zarys historyczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. II, red. F. Gryglewicz i in., wyd. TN KUL, Lublin 1976, kol. 591.

zytowania podległych jego władzy struktur kościelno-administracyjnych, biskupi diecezjalni nie zawsze byli posłuszni wynikającemu stąd wezwaniu i nierzadko zaniebdywali to ważne, związane z ich urzędem oficjum. Od XI wieku wyręczał się często archidiaconami¹⁷, którzy zazwyczaj poprzestawali na ściganiu przestępstw¹⁸. Mimo podjętych w XIII wieku prób ożywienia wizytacji biskupich, jeszcze w XV i pierwszej połowie XVI wieku były one zaniebdywane. Przełomowe znaczenie w tej kwestii miał dopiero Sobór Trydencki (1545–1563), który nakazał rządcom diecezji (zarówno biskupom diecezjalnym jak i prawnie ustanowionym administratorom) coroczną wizytację diecezji¹⁹. Jeśli biskup nie był w stanie z powodu niedyspozycji (np. choroby) osobiście zwizytować całej diecezji, powinien był odwiedzić przynajmniej katedrę i leżące na jego terenie parafie kolegiackie, zlecając przeprowadzenie pozostałych wizytacji archidiaconowi. Na biskupie spoczywała jednakże odpowiedzialność za przeprowadzenie wizytacji w całej diecezji. Wizytacji podlegały osoby, instytucje i rzeczy znajdujące się na wizytowanym terenie. Wizytacje te miały stanowić akt przygotowawczy do synodu diecezjalnego, który zajmował się rozstrzygnięciem poważniejszych sporów oraz usuwaniem wykroczeń ujawnionych podczas wizytowania parafii na terenie danej diecezji²⁰.

W przeszłości, na skutek ścisłego powiązania w społeczeństwie tradycyjnym wymiarów świeckiego i religijnego, biskupi oprócz posłannictwa wynikającego ze święceń, pełnili także funkcje świeckie, będąc niejednokrotnie doradcami monarchów, senatorami i politykami²¹. Zajęcie się sprawami publicznymi miało niewątpliwie wpływ na wypełnianie przez biskupów obowiązków wobec własnych diecezji, które niejednokrotnie były przez nich traktowane jako beneficja²². W związku z dużymi różnicami w uposażeniu biskupstw, utrwalała się również swoista ich hierarchia i praktyka przechodzenia biskupów na coraz bogatsze stolice²³. Wiąza-

¹⁷ Od połowy IV w. określano w ten sposób przełożonego kolegium diakonów w katedrze biskupiej. Obecnie jest to jedynie tytuł honorowy w niektórych kapitułach katedralnych i honorowych. Zob. B. K u m o r, *Archidiacon, w: Encyklopedia katolicka*, t. I, red. F. Gryglewicz i in., wyd. TN KUL, Lublin 1973, kol. 869.

¹⁸ Por. W. W ó j c i k, jw.

¹⁹ Wizytacje diecezji większych terytorialnie mogły odbywać się co dwa lata, natomiast prawo partykularne dopuszczało je co 3–5 lat. Por. tamże.

²⁰ Por. J. W i ś n i e w s k i, *Warmińskie wizytacje kromerowskie, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 1981, t. 43, s. 181 n. Praktykę corocznego zwoływania synodu diecezjalnego nakazał Sobór Laterański IV (1215), podtrzymały ją Sobór w Bazylei (1433) i Trydencki (1563). W praktyce synody te zwoływano co 3–5 lat, a nawet rzadziej. Por. W. W ó j c i k, jw.

²¹ Warto tutaj zauważyć, że od XV w. konkordaty coraz częściej zapewniały władcom świeckim prawo mianowania biskupów, zastrzegając Stolicy Apostolskiej jedynie przekazywanie jurysdykcji biskupiej. Por. W. W ó j c i k, jw., kol. 589.

²² Beneficjum rządziej stanowiło inne biskupstwo, najczęściej były to kanonie i opactwa. Por. W. M ü l l e r, W. W ó j c i k, *Biskup. Zarys historyczny. W Polsce*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. I, red. F. Gryglewicz i in., wyd. TN KUL, Lublin 1973, kol. 592.

²³ Praktyka ta znalazła krytyczny osąd dopiero w naszych czasach. Najpierw ostro skrytykował przenoszenie biskupów z jednej diecezji do innej emerytowany przewodniczący Papieskiej Komisji Interpretacji Tekstów Prawnych, kard. Vincenzo Fagiolo (zm. 2000 r.) Zaznaczył on, że stanowi to właściwie zwykłą praktykę Watykanu, iż co bardziej wyróżniających się biskupów, którym przyszło urzędować w mniejszych diecezjach, stawia się na czele większych, czy bardziej prestiżowych.

nie posługi biskupiej z funkcjami czysto świeckimi wywierało również wpływ na sposób i styl realizacji tej pierwszej. Wymownym przykładem tego jest list pasterski skierowany w roku 1726 przez księcia biskupa Józefa Dominika Lamberta do duchowieństwa po wizytacyjnym objeździe swojego arcybiskupstwa Passau. W liście tym, w dziesięciu paragrafach, przedstawiony został program duszpasterski: 1) O udzielaniu chrztu; 2) O katechezie dzieci; 3) O sakramencie spowiedzi; 4) O sakramencie Eucharystii; 5) O zaopatrzeniu chorych; 6) O niedzieli i dniach powszednich; 7) O pamiętce cierpienia Chrystusa; 8) O czci Najświętszej Dziewicy Maryi; 9) O wzajemnej pomocy w modlitwie; 10) O posłuszeństwie poddanych wobec ksiąg i o płaceniu podatków. W tego typu społeczeństwie zwierzchność świecka i duchowna stanowiły jedno, toteż posłuszeństwo księciu i płacenie podatków było równie ważne, jak możliwe wczesne udzielanie chrztu²⁴. Wraz ze zmniejszeniem się politycznej roli biskupów w emancypujących się i sekularyzujących społeczeństwach, stopniowo wzrastało ich zaangażowanie duszpasterskie. Zapewne stymulującą funkcję spełniło również wprowadzenie w 1585 r. wyraźnego przepisu prawnego nakazującego, zgodnie z dawną tradycją, odwiedzanie Stolicy Apostolskiej (*ad limina apostolorum*) połączone z obowiązkiem złożenia pisemnej relacji o stanie diecezji. Chociaż protokoły powizytacyjne tamtego okresu były zazwyczaj bardzo obszerne, najwięcej uwagi poświęcano w nich sprawom materialnym. Tradycyjnie, najwięcej miejsca zajmowało w nich wymienienie i opisanie beneficjów oraz wykaz przedmiotów (dóbr) należących do kościoła²⁵.

POŚLANNICTWO BISKUPIE JAKO PASTERZOWANIE

Sobór Watykański II, nawiązując do wskazanej wyżej tradycji biblijnej, określił urząd biskupa jako „pasterzowanie”, a biskupią posługę jako „sprawowanie rządów duchowych”²⁶. To pasterzowanie, na wzór potrójnego posłannictwa Chrystusa jako kapłana, proroka i króla, obejmuje władzę nauczycielską, kapłańską i zwierzchni-

---

Tymczasem z teologicznego punktu widzenia, według kard. Fagiolo, praktyka taka uderza w istotę związku biskupa z Kościołem lokalnym, bowiem związek ten ma charakter „małżeński”, czyli jest nierozzerwalny. Symbolem „zaślubin” biskupa z diecezją jest pierścień, który dostaje on podczas święceń. Zdaniem kardynała, „biskup nie jest funkcjonariuszem, biurokratą, który szykuje się do objęcia bardziej prestiżowego stanowiska”. W tym samym duchu wypowiedział się kard. Bernardin Gantin (zm. 2008 r.), który blisko 15 lat kierował Kongregacją ds. Biskupów. Do tych wypowiedzi nawiązał kard. Joseph Ratzinger, wówczas prefekt Kongregacji Nauki Wiary, mówiąc: „Całkowicie zgadzam się z kard. Gantinem. Szczególnie w Kościele zjawisko robienia kariery nie powinno istnieć. Bycie biskupem nie może być traktowane jako zdobywanie kolejnych stopni kariery, ale jako unizona służba”. Zob. J. M a j e w s k i, *Dwójmyślenie*, <http://tygodnik.onet.pl/1,71578,druk.html>, dostęp: 3.04.2012.

²⁴ P. M. Z u l e h n e r, *Pastoraltheologie*, Bd. 1: *Fundamentalpastoral. Kirche zwischen Auftrag und Erwartung*, Patmos Verlag, Düsseldorf 1991², s. 159.

²⁵ Por. A. K o p i c z k o, *Kościół parafialny w Bisztyнку w świetle wizytacji z 1798 r.*, Studia Elckie 2011, nr 13, s. 134, 137, 139.

²⁶ „Biskupi tedy wraz z pomocnikami swymi, kapłanami i diakonami, objęli posługiwanie duchowe we wspólności, stając w zastępstwie Boga na czele trzody, której są pasterzami, jako nauczyciele, jako kapłani świętego kultu, jako sprawujący duchowe rządy”. Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje, tekst polski*, wyd. Pallottinum, Poznań 1968, KK 20.

czą. Mimo, że w każdej z tych władz można wskazać elementy „rządzenia”, Sobór jednoznacznie wyjaśnia, że: „Urząd (...) ten, który Pan powierzył pasterzom ludu swego, jest prawdziwą służbą, wymownie nazywaną w Piśmie świętym «diakonią», czyli posługiwaniem (...)»²⁷. Władza biskupia zatem, ze względu na swoje boskie pochodzenie, komunie i posłannictwo eklezjalne, różni się w istotny sposób od władzy sprawowanej w jakiegokolwiek innej społeczności ludzkiej – stwierdza „Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum succesores*”²⁸. Ten sam dokument, przypominając, że najwyższą regułą nie tylko w refleksji nad różnorodnymi problemami, ale również (a może przede wszystkim) w podejmowaniu decyzji, powinno być zbawienie dusz (*salus animarum*), opisuje sposób realizacji tej władzy: „...biskup winien pełnić swą władzę w taki sposób, by wierni jego diecezji przyjmowali ją jako ojcowską troskę, a nie jako zniewalające jarzmo; winien więc być dla swojej trzody przewodnikiem dynamicznym, a jednocześnie dyskretnym, który nie nakłada ciężarów niekoniecznych i nie do uniesienia (por. Mt 23,4), lecz wymaga jedynie tego, co Chrystus i Jego Kościół nakazują oraz tego, co jest naprawdę niezbędne i bardzo przydatne dla zachowania więzi miłości i komunii”²⁹. Jako przeciwnieństwo pastoralnego stylu sprawowania władzy biskupiej, wyżej cytowany dokument wymienia autorytaryzm³⁰. Może on się wyrażać w dwóch postaciach: nie tylko w zachowaniu cechującym osoby uważające, że są ponad prawem, lecz również w narzucaniu wymuszonej jedności. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na wciąż jeszcze w znacznym stopniu fasadowy charakter różnych kościelnych ciał kolegialnych zarówno na płaszczyźnie diecezjalnej, jak i parafialnej. Jako antidotum na to zagrożenie cytowany dokument proponuje uznanie i zaakceptowanie „wielopostaciowej różnorodności pośród wiernych z ich różnorodnymi powołaniami i charyzmatami”³¹. Wynika stąd nie tylko postulat gotowości słuchania wiernych, ale wręcz poszukiwanie współpracy z nimi. Wierni świeccy są w dzisiejszym, wyso-

²⁷ KK 24.

²⁸ Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum succesores”*, tłum. Mariola Kozubek, wyd. „Jedność”. Kielce 2005, nr 66 (dalej: *Apostolorum succesores*).

²⁹ Tamże, nr 65.

³⁰ W relacjach świeckich władza autorytarna jest władzą skupioną w rękach jednego przywódcy i jego najbliższego otoczenia. Gremium to podejmuje wszystkie najważniejsze decyzje często z pominięciem lub lekceważeniem prawa. Dla zachowania pozorów demokracji są one zatwierdzane przez bezwolny lub zdominowany przez prorządową partię parlament. Por. [http://pl.wikipedia.org/wiki/Autorytaryzm_\(ustr%C3%B3j\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Autorytaryzm_(ustr%C3%B3j)). Dostęp: 20.04.2012 r.

³¹ W okresie potrydenckim cała niemal uwaga eklezjologii katolickiej skupiona była na posłannictwie i uprawnieniach hierarchii. Dopiero rozwinięcie koncepcji Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa (zob. Encyklika Piusa XII *Mystici Corporis Christi*, AAS 1943, XXV, p. 193 n.), dało podstawę dla teologii laikatu, a tym samym dostrzeżenia roli i posłannictwa świeckich w Kościele (zob. np. Y.M.J. C o n g a r, *Jalons pour une théologie du laïc*, Les Éditions du Cerf, Paris 1953; M.-D. C h e n u, *Lud Boży w świecie*, wyd. Znak, Kraków 1968). Znalazło to wyraz nie tylko w *Dekrecie o apostołstwie świeckich Apostolicam auctoŕitatem*, lecz również w wielu innych dokumentach Soboru Watykańskiego II. W naszym kontekście znamienne jest stwierdzenie *Lumen Gentium*: „... Duch Święty (...) rozdziela między wiernych wszelkiego stanu także szczególne łaski, przez które czyni ich zdątnymi i gotowymi do podejmowania rozmaitych dzieł lub funkcji mających na celu odnowę i dalszą pożyteczną rozbudowę Kościoła...” KK 12).

ko wyspecjalizowanym i rozwiniętym społeczeństwie, specjalistami w wielu dziedzinach. Rodzi to wręcz konieczność zasięgania ich rady. Służyć temu mają różne wspólnoty, grupy, ruchy i stowarzyszenia zrzeszające osoby świeckie, a zwłaszcza struktury działające na mocy prawa kanonicznego³². Do takich struktur z pewnością można zaliczyć również rady parafialne duszpasterskie³³ i ekonomiczne³⁴. Spotkanie biskupa diecezjalnego lub jego reprezentanta podczas wizytacji pasterskiej z członkami tych rad powinno odbywać się w warunkach gwarantujących swobodę wypowiedzi.

Aby uniknąć pewnej jednostronności, *Dyrektorium* zaznacza, że jeżeli tego wymaga „zbudowanie wiernych”, biskup powinien odwoływać się do swego autorytetu i świętej władzy, bowiem właściwe używanie narzędzi o charakterze prawnym jest również działaniem o charakterze duszpasterskim. Uzasadniając to stanowisko, dokument przypomina, że w społeczności kościelnej prawo kanoniczne (analogicznie do funkcji prawa w społeczności świeckiej) jest narzędziem tworzenia przestrzeni, w której miłość, łaska i charyzmaty mogą się harmonijnie rozwijać³⁵. Odwołując się do autorytetu, przełożony kościelny (podobnie jak każdy inny) powinien jednakże mieć na uwadze, że współczesny duch czasu zdecydowanie sprzyja kwestionowaniu wszelkich autorytetów. Posłuszeństwo utożsamia się dzisiaj z serwilizmem, zależnością, ubezwłasnowolnieniem i traktuje jako przejaw niedojrzałości, a wysoko ceni takie wartości, jak: emancypacja, samostanowienie, dojrzałość, niezależność i samorealizacja. W takim klimacie budowanie autorytetu, a tym bardziej odwoływanie się do niego, nie jest sprawą łatwą, ani prostą. Na szczególny krytycyzm i nieufność napotykać dzisiaj wszelkie formy autorytetu związane z pełnionym urzędem (tzw. autorytety urzędowe). Mają one szanse akceptacji jedynie wówczas, gdy łączą się z autorytetem osobowym piastującego urząd, to znaczy autorytetem, który ma fundament w zespole cech danej osoby i szczególnych jej kompetencjach w określonym zakresie³⁶. Być może dlatego dokument Kongregacji podkreśla, że biskupi jako zastępcy i legaci Chrystusa, „kierują powierzonymi sobie poszczególnymi Kościołami przede wszystkim radami, zachętami i przykładem”, a dopiero w dalszej kolejności „mocą swego autorytetu i świętej władzy”³⁷. Harmonijne połączenie obydwu form autorytetu prezentował niewątpliwie Jan Paweł II, co zapewniało jego apostołskiej posłudze szczególną skuteczność.

Mając na uwadze ten pastoralny wymiar posługi biskupiej, Kongregacja do spraw Biskupów wyjaśnia, że „Wizytacja duszpasterska jest również dziełem apo-

³² *Apostolorum succesores*, 66.

³³ Ich utworzenie prawo kanoniczne uzależnia od zdania biskupa i opinii Rady kapłańskiej („Jeśli (...) byłoby to pożyteczne...”). Por. kan. 536, § 1.

³⁴ Kan. 537: „W każdej parafii powinna być rada do spraw ekonomicznych, która rządzi się nie tylko przepisami prawa powszechnego, lecz także normami wydanymi przez biskupa diecezjalnego. Wierni zgodnie z tymi normami świadczą proboszczowi pomoc w administrowaniu dobrami parafialnymi, z zachowaniem przepisu kan. 532”.

³⁵ *Apostolorum succesores*, 65. *Dyrektorium* odwołuje się tutaj do: J a n P a w e ł II, *Konstytucja apostołska Sacre Disciplinae Leges*, XI.

³⁶ Por. A. Z e l l m a, *Autorytet katechety w kulturze „instant”?*, w: *Dzisiejszy katecheta. Stan aktualny i wyzwania*, red. J. Stala, Kraków 2002, s. 266–280.

³⁷ *Apostolorum succesores*, 159.

stolskim, które biskup winien spełniać ożywiany miłością pasterską, ukazującą w sposób konkretny, że w Kościele partykularnym jawi się on jako widzialne źródło i fundament jedności”³⁸. W tym duchu określa również sposób przeprowadzenia wizytacji w parafiach, wskazując, że podczas jej trwania, o ile czas i miejsce na to pozwolą, biskup powinien starać się wypełnić następujące czynności:

- a) odprawić Mszę św. i głosić Słowo Boże;
- b) udzielić uroczystie sakramentu bierzmowania, w miarę możliwości podczas Mszy św.;
- c) spotkać się z proboszczem i innymi duchownymi, którzy pomagają w parafii;
- d) spotkać się z Radą parafialną lub, jeśli taka nie istnieje, z wiernymi (duchownymi, zakonnikami, członkami stowarzyszeń życia apostołskiego oraz osobami świeckimi), którzy współpracują w różnych formach apostołstwa, a także ze stowarzyszeniami wiernych;
- e) spotkać się z Radą do spraw ekonomicznych;
- f) odbyć spotkanie z dziećmi oraz z młodzieżą młodszą i starszą, którzy podlegają katechizacji;
- g) wizytować szkoły oraz inne dzieła czy instytucje podległe parafii; odwiedzić, w miarę możliwości, niektórych chorych parafii³⁹.

Wskazany *modus operandi* dotyczący wizytacji kanonicznych parafii pozwala stwierdzić, że nastąpiło wyraźne przesunięcie akcentu z płaszczyzny materialnej, na płaszczyznę pastoralną, z uwypukleniem jej aspektu duchowego i apostołskiego. Ten aspekt apostołski podkreślony został przez zalecenie, by wizytacja została przygotowana przez cykl konferencji lub kazań na tematy dotyczące natury Kościoła, komunii hierarchicznej oraz posłannictwa biskupa w Kościele lub wręcz przez rekolekcje czy misje adresowane do całej społeczności parafialnej, nawet z uwzględnieniem osób oddalonych od praktyk religijnych⁴⁰. Położenie akcentu na pastoralny wymiar wizytacji nie oznacza jednakże rezygnacji z troski o materialne zaplecze funkcjonowania wspólnoty parafialnej, bowiem przedmiotem zwyczajnej wizytacji biskupiej, oprócz osób i instytucji katolickich, w dalszym ciągu pozostają przedmioty kultu, relikwie, obrazy świętych, dobra kościelne, dzieła sztuki i miejsca święte, tj. kościoły, kaplice i cmentarze (kan. 1205) oraz księgi parafialne (kan. 535 §4)⁴¹.

³⁸ Tamże, nr 221.

³⁹ Tamże, nr 222.

⁴⁰ Tamże, nr 223.

⁴¹ Por. J. K r u k o w s k i, *Hierarchiczny ustrój Kościoła*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, red. J. Krukowski, wyd. Pallottinum, Poznań 2005, s. 258.

PASTORALNY STYL WIZYTACJI W ARCHIDIECEZJI WARMIŃSKIEJ

Diecezja warmińska została utworzona przez papieża Innocentego IV bullą z dnia 29 lipca 1243 r. Jej granica w ostatecznym kształcie (przed 1525 r.) biegła na północy wzdłuż Pregoly do Wystruci, stąd w kierunku południowym wzdłuż Węgorapy do jeziora Mamry, dalej na wschód do granicy z Litwą, następnie wzdłuż granicy litewskiej i granicy z Mazowszem do rzeki Omulwi, od jeziora Omulew do wsi Kurki, potem obok jeziora Plusznego do rzeki Pasłęki, by w środkowym jej biegu skierować się wzdłuż rzeki Wąskiej do jeziora Drużno, skąd wzdłuż Elblążanki dochodziła do Zalewu Wiślanego i jego brzegiem wracała do Pregoly⁴². Diecezja warmińska najpierw formalnie podlegała metropolii w Rydze (do roku 1566), choć władza arcybiskupów ryskich na jej terytorium była raczej symboliczna. Do roku 1929 bezpośrednio podlegała Rzymowi. W roku 1930 papież Pius XI włączył ją do metropolii wrocławskiej. Bulla papieska z roku 1930 określała też obszar diecezji warmińskiej. W nowym kształcie obejmowała ona całe terytorium niemieckich Prus Wschodnich. Po II wojnie światowej wschodnie tereny diecezji znalazły się w granicach ZSRR. Uregulowanie spraw administracji kościelnej na ziemiach przyłączonych do Polski w roku 1945 nastąpiło dopiero w roku 1972, kiedy to papież Paweł VI włączył diecezję warmińską do metropolii warszawskiej⁴³. Obszarowo była to więc jedna z największych polskich diecezji, a jej terytorium rozciągało się od Elbląga po Gołdap. Obejmowała ona 43 dekanaty (w tym jeden obrządku grekokatolickiego), w których skład wchodziły 373 parafie, i liczyła nieco ponad 1 milion wiernych⁴⁴. Sprostać obowiązkowi wizytowania wszystkich parafii przynajmniej raz na pięć lat, nawet z pomocą biskupów pomocniczych, ówczesnym rządcom diecezji nie było łatwo, zwłaszcza że przedmiotem wizytacyjnej oceny był stan materialny parafii, sprawy administracyjne i stan duszpasterstwa. Trzeba pamiętać, że w wyniku działań wojennych po 1945 roku w gruzach leży nie tylko podstawy materialne funkcjonowania diecezji, lecz praktycznie została zniszczona jej struktura organizacyjna i ludnościowa. Skomplikowane problemy zarządzania diecezją w tamtym trudnym okresie opisał cytowany wyżej, doskonały znawca dziejów diecezji warmińskiej, ks. prof. Alojzy Szorc⁴⁵. Rządy diecezją jesienią 1956 r. objął administrator apostolski biskup Tomasz Wilczyński (święcenia biskupie przyjął 29 czerwca 1952 r.). „W dniu 16 grudnia odbył ingres do kościoła św. Jakuba w Olsztynie i z ogromnym zapałem podjął trudy pasterzowania” – pisał prof. Szorc. „W celu poznania stanu rozległej diecezji przemierzał wzdłuż i wszerz tereny Warmii, Mazur i Powiśla. Rocznie przeprowadzał osobiście od 50 do 60 wizytacji kanonicznych, podczas których wygłaszał wiele płomiennych kazań do ogółu wiernych i poszczególnych

⁴² Por. J. O b ł a k, *Historia diecezji warmińskiej*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne „Hosianum”, Olsztyn 1959, s. 9–15.

⁴³ Rosyjskie tereny dawnych Prus Wschodnich z jurysdykcji diecezji warmińskiej formalnie wyłączył dopiero papież Jan Paweł II w roku 1991.

⁴⁴ Por. A. S z o r c, *Dzieje diecezji warmińskiej (1243–1991)*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne „Hosianum”, Olsztyn 1991, s. 132.

⁴⁵ Tamże, s. 116–126.

grup stanowych. Nie unikał spotkań prywatnych i zawsze dla udęczonych i smutnych znalazł słowa otuchy⁴⁶. Przez wielu diecezjan do dzisiaj wspominany jako prawdziwy pasterz, przypłacił ten ogromny wysiłek przedwczesną śmiercią (zmarł w wieku 62 lat, 5 sierpnia 1965 r. w Olsztynie). Również nie doczekał sędziwego wieku jego następcy, pierwszy po II wojnie światowej polski biskup warmiński Józef Drzazga (zmarł 12 września 1978 r. w wieku 64 lat).

Protokoły wizytacji kanonicznych parafii, przeprowadzonych w tamtym okresie na terenie diecezji warmińskiej, koncentrują się głównie na przebiegu wizytacji. Sporo miejsca poświęca się w nich stanowi materialnemu parafii i kwestiom administracyjnym. Problematyka duszpasterska natomiast znajduje stosunkowo niewielkie odzwierciedlenie⁴⁷. Nie należy się temu dziwić, bowiem po zawierusze wojennej trzeba było niemal od zera tworzyć zręby organizacji kościelnej i odbudowywać materialne podstawy jej funkcjonowania na ziemiach, które do 1945 r. wchodziły w skład terytorium Trzeciej Rzeszy. Problematyce duszpasterskiej poświęcano zwykle nie więcej niż 1/2 strony protokołu, liczącego zazwyczaj około czterech stron (odpowiedni punkt zatyłowany był: „Duszpasterstwo”⁴⁸, „Stan duszpasterstwa”⁴⁹ lub „Stan duchowy parafii”⁵⁰). Problematyka duszpasterska powracała też w zaleceniach powizytacyjnych.

Mając na uwadze przede wszystkim rozmiary terytorialne diecezji, w trosce by biskupi mieli możliwość skutecznego pełnienia swych pasterskich obowiązków, Sobór Watykański II zalecił: „Zasięg terytorium diecezjalnego oraz liczba jego mieszkańców winny być w ogólności takie, by z jednej strony biskup, choćby miał do pomocy innych, mógł osobiście spełniać funkcje biskupie i przeprowadzać odpowiednio wizytacje pasterskie (...)”⁵¹. W Polsce zalecenie to znalazło praktyczną realizację dopiero wraz z ogłoszeniem bulli Ojca Świętego bł. Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae Populus*, które miało miejsce 25 marca 1992 r. Bulla wprowadziła w życie reformę administracyjną Kościoła w Polsce, na mocy której z dotychczasowej diecezji warmińskiej wyodrębnione zostały dwie nowe diecezje: elbląska i ełcka, a diecezja warmińska w nowym kształcie terytorialnym podniesiona została

⁴⁶ Tamże, s. 123.

⁴⁷ Zob. np. Protokół Wizytacji Kanonicznej parafii Barczewo przeprowadzonej w dniach 13 i 14 lipca 1957 r. przez ks. dra Tomasza Wilczyńskiego Biskupa Olsztyńskiego, AAW, H III V/23/1; Protokół Wizytacji Kanonicznej parafii Święta Lipka przeprowadzonej w dniach 20, 21 i 22 czerwca 1959 r. przez ks. dra Tomasza Wilczyńskiego Biskupa Olsztyńskiego, AAW, H III 5/24/2; Protokół wizytacji kanonicznej parafii św. Piotra i Pawła w Lidzbarku Warmińskim przeprowadzonej w dniach 16–18 czerwca 1962 r. przez ks. biskupa dra Józefa Drzazgę, Sufragana Olsztyńskiego z upoważnienia ks. biskupa Tomasza Wilczyńskiego, Ordynariusza Olsztyńskiego, AAW, H III 5/24/2.

⁴⁸ Por. np. Protokół wizytacji kanonicznej parafii św. Macieja w Bisztyнку przeprowadzonej w dniach 5–6 września 1965 r. przez ks. bpa dra Józefa Drzazgę Wikariusza Kapitulnego Diecezji Warmińskiej, p. II. AAW, H III V/23/1.

⁴⁹ Por. np. Protokół wizytacji kanonicznej parafii Lamkowo, przeprowadzonej w dniach 15–17 kwietnia 1967 r. przez ks. biskupa dra Józefa Drzazgę Ordynariusza Diecezji Warmińskiej, p. 3. AAW, H III 5/24/2.

⁵⁰ Por. np. Protokół wizytacji kanonicznej parafii Barczewo przeprowadzonej w dniach 12 i 13 maja 1962 r. przez ks. dr. Jana Obląka Sufragana Olsztyńskiego, s. 4. AAW, H III 5/23/1.

⁵¹ *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele Christus Dominus*, nr 23.

do godności archidiecezji. Wszystkie trzy diecezje utworzyły metropolię warmińską. Terytorium archidiecezji warmińskiej rozciąga się na powierzchni 12 tys. km² i liczy ona około 730 tys. mieszkańców, w tym około 700 tys. katolików. W jej skład wchodzi 33 dekanaty i 256 parafii⁵². W ten sposób została spełniona podstawowa przesłanka, aby wizytacja kanoniczna parafii mogła stać się bezpośrednim i pogłębionym kontaktem biskupa z duszpasterzami i wiernymi oraz wspólnotami apostołskimi i modlitewnymi, działającymi w parafiach. Temu samemu celowi służyło ustanowienie urzędu Wikariusza Biskupiego Diecezji Warmińskiej do spraw wizytacji kanonicznych parafii, stosownie do kan. 476, 477 § 1, 478 § 1, 479 § 2, 480, 481, 496 § 1 i 555 § 4 *Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Jego zadaniem było przeprowadzanie wizytacji dziekańskich parafii w odstępach rocznych lub dwuletnich oraz wizytacji przygotowawczych do kanonicznej wizytacji biskupiej⁵³. Następnym krokiem, który miał na celu podkreślenie i uwypuklenie pasterskiego charakteru biskupiej wizytacji parafii, było ustanowienie *Zespołu do spraw wizytacji przygotowawczych*, w którego skład wchodzi przedstawiciele Metropolity Warmińskiego – biegli w zakresie sztuki kościelnej i prawno-administracyjnym. Prace tego zespołu koordynuje Wikariusz Biskupi do spraw Wizytacji Kanonicznych Parafii Archidiecezji Warmińskiej. Wikariusz Biskupi przeprowadza wizytacje przygotowawcze w parafiach dziekańskich, natomiast członkowie zespołu realizują je w pozostałych parafiach. Przedmiotem wizytacji przygotowawczej jest stan materialny obiektów sakralnych parafii, jej własność, prowadzenie kancelarii parafialnej, finanse parafii, a także stan bezpieczeństwa tych obiektów, zwłaszcza gdy znajdują się tam dzieła sztuki⁵⁴. Biskup przed rozpoczęciem wizytacji parafii ma już przygotowane odpowiednie sprawozdania. Po zapoznaniu się z ich treścią, ma orientację w stanie materialnym obiektów sakralnych, w jakości prowadzonej dokumentacji i w stanie finansowym. Podczas wizytacji może zatem skoncentrować się głównie na kwestiach duszpasterskich takich, jak: katechizacja dzieci, młodzieży i dorosłych w parafii, różne formy duszpasterstwa, współpraca świeckich z kapłanami, czy celebrowanie liturgii z aktywnym udziałem świeckich.

* * *

Jako podsumowanie niniejszego opracowania można przytoczyć niezwykle wyrazisty w swojej wymowie fragment *Posynodalnej Adhortacji Apostolskiej Pastores Gregis* Ojca Świętego Jana Pawła II o Biskupie Słudze Ewangelii Jezusa Chrystusa dla Nadziei Świata: „Podczas swojej wizyty pasterskiej w parafii, pozostawiwszy zagadnienia administracyjne innym delegatom, biskup powinien w szczególny sposób zatroszczyć się o spotkania osobiste, poczynając od proboszcza i innych kapłanów. To właśnie w takich chwilach najbardziej zbliża się do swego ludu w sprawowaniu posługi słowa, uświęcania i pasterskiego przewodzenia, wchodząc w bardziej

⁵² Dane te dotyczą roku 2005. Zob. *Rocznik Archidiecezji Warmińskiej 2005*, red. J. Wojtkowski, wyd. Kuria Metropolitalna Archidiecezji Warmińskiej, Olsztyn 2005, s. 48.

⁵³ Por. Dekret Biskupa Warmińskiego z dnia 13.06.1991, nr 1030/91, archiwum własne autora.

⁵⁴ Przygotowanie młodzieży do sakramentu bierzmowania leży w granicach kompetencji Wydziału Katechetycznego Kurii Metropolitalnej.

bezpośredni kontakt z niepokojami i troskami, radościami i oczekiwaniami ludzi, mogą ofiarować każdemu słowo nadziei. Biskup powinien wówczas nawiązywać bezpośredni kontakt przede wszystkim z osobami najuboższymi, starszymi i z chorymi. Przeprowadzona w ten sposób wizyta pasterska objawia się w swej istocie, czyli jako znak obecności Pana, który odwiedza swój lud, przynosząc mu pokój”⁵⁵.

PASTORAL DIMENSION OF THE CANONICAL VISITATION OF THE PARISH AS AN EXAMPLE OF THE ARCHDIOCESE OF WARMIA

SUMMARY

Canonical visitation of the parish as a form of implementation of the episcopal office is the momentous duty of every diocesan bishop. In the light of tradition reveals itself as one of the oldest institutions through which the shepherd of the diocese maintains direct contact with both clergy and laity. Because of the great pastoral significance of the visit as early as the fourth century synods ordered that the bishops during, taught and the Sacraments, a turning point in reviving this form of episcopal ministry had the Council of Trent which visits treated as an act preparatory to the diocesan synod. The Second Vatican Council referring to the biblical tradition and described the office of bishop as a “pastoral” and episcopal ministry as a “spiritual governance”. Noting that the territory of the diocese and its population should be such that the bishop, though he had to help others, he could personally act as bishop, created in this way, the fundamental conditions to give a canonical parish visitation clearly pastoral character. The last part of the article shows the extent to which the pastoral dimension of the mission of the diocesan bishop determines the practice of the canonical visitation of the Archdiocese of Warmia.

PASTORALE DIMENSION DER KANONISCHEN VISITATION DER PFARREI AM BEISPIEL DER ERZDIOZESE ERMLAND

ZUSAMMENFASSUNG

Kanonische Visitation der Pfarrei, als eine Form der Verwirklichung des bischöflichen Amtes, ist die bedeutsame Pflicht eines jeden Diözesanbischof. Im Lichte der Tradition sie erweist sich als eine der ältesten Institutionen, durch die der Hirte der Diözese unterhält direkte Kontakte sowohl zu Geistlichen als auch zu Laien. Wegen der großen pastoralen Bedeutung der Visitation, bereits im vierten Jahrhundert Synoden ordneten an, dass die Bischöfe während des Besuches, gelehrt und die Sakramente gespendet hätten. Ein Wendepunkt in der Wiederbelebung dieser Form des Bischofsamtes war Konzil von Trient, der kanonische Visitation als ein Akt zur Vorbereitung der Diözesansynode behandelt hatte. Das Zweite Vatikanische Konzil unter Berufung auf die biblische Tradition, beschrieb das Amt des Bischofs als „pastorale“ und seine Hirtenaufgabe als „spirituelle Governance“. Er wies darauf hin,

---

⁵⁵ *Pastores Gregis*, 46.

dass das Gebiet des Bistums und seiner Bevölkerung sollte so sein, dass der Bischof seine Funktion wirksam erfüllen könne. Er stellt auf diese Weise die grundlegenden Bedingungen, um pastorale Charakter der Kanonischen Visitation der Pfarrei deutlich in Erscheinung treten könne. Der letzte Teil des Artikels zeigt das Ausmaß, in dem die pastorale Dimension der Aufgabe des Diözesanbischofs bestimmt die Praxis der kanonischen Visitation des Erzbistums Ermland.